

Міністерство освіти і науки України

Мирогощанський аграрний фаховий коледж

Інструкційна карта

**з методичними вказівками для проведення практичного
заняття з навчальної дисципліни «Ґрунтознавство» за
спеціальністю 201 «Агрономія»**

Тема заняття: Вивчення найпоширеніших ґрунотворних порід, розповсюджених на території України.

Викладач: _____ Кривичун Г.В.

Практичне заняття 1

Тема: Вивчення найпоширеніших ґрунтоутворюючих порід, розповсюджених на території України.

Мета: Ознайомитись із найпоширенішими ґрунтоутворюючими породами, розповсюджених на території України.

Матеріали та обладнання: Карти.

Література.

Завдання

1. Вияснити та описати найпоширеніші ґрунтоутворюючі породи, розповсюджені на території України.

Методичні вказівки

Ґрунтоутворюючі або материнськими породами називають поверхневі горизонти гірських порід, на яких утворюються ґрунти. Гірські породи поділяють на магматичні, осадові й метаморфічні.

1. Магматичні породи утворюються при охолодженні розтопленої рідкої маси. Вона може бути всередині земної кори (глибинна або інтрузивна), або ж у вигляді витоків лави на земній поверхні (ефузивна). Магматичні породи складають 96% літосфери, іноді вони зустрічаються як ґрунтоутворюючі породи (Крим, Кавказ).

2. Осадові породи утворились на земній поверхні шляхом вивітрювання й перевідкладення продуктів вивітрювання магматичних і метаморфічних порід або з відкладень різних організмів. Вони поділяються на три групи: уламкові, хімічні та біогенні.

3. Метаморфічні породи утворюються з осадових у глибоких шарах земної кори під впливом високих температур і високого тиску. До них належать гнейси, різні сланці (глинисті, слюдяні, кремнієві), мармури (утворені з вапняків), кварцити (утворені з піщаників).

Усі гірські породи за віком можна поділити на дві великі групи: давні (дочетвертинні) та четвертинні, або сучасні пухкі осадові породи континентального й морського походження. У ґрунтознавстві типи порід мають глибший зміст. Їх поділяють на сіалітні, ферсіалітні і фералітні.

Сіалітні породи поширені в поясі помірно вологого клімату. У її складі переважають глинисті мінерали групи силіціуму, монтморилоніту і гідрослюди, зберігаються стійкі первинні мінерали.

Ферсіалітні породи притаманні регіонам субтропічного і тропічного клімату. У складі таких порід домінують вторинні мінерали групи гідроксидів заліза і алюмінію у поєднанні з силіціумом, а в складі глинистих мінералів домінують каолінит і галуазит. В цій корі майже повністю зруйновані первинні мінерали.

Фералітні породи характерні для екваторіального поясу, тропічних волого-лісових областей, формуються в найбільш теплих і вологих умовах, тобто в

зоні дощових лісів (гілеїв). У склад порід входять гідрооксиди заліза та алюмінію тому вони мають червонувате забарвлення. Вони поширені в екваторіальній Африці (басейн р. Конго), в південній Америці (басейн р. Амазонки), на півдні й південному сході Азії, на півночі Австралії, на Філіппінах, у Новій Гвінеї, на Мадагаскарі та в Індонезії.

Найпоширенішими ґрунтоутворюючими породами є пухкі відклади Четвертинного періоду. **За генезисом ґрунтоутворюючі породи поділяються на такі категорії:** елювіальні, делювіальні, пролювіальні, алювіальні, озерні, льодовикові, леси й лесоподібні суглинки, еолові й морські.

Рис.1. Четвертинні відклади України

Первинний елювій поширений на вивержених породах, зокрема, в Монголії, Вірменії і Криму; вторинний (неоелювій) – на великій території Європи і Азії у вигляді лесу, лесовидних і сиртових суглинків. Вони наче ковдрою вкривають підстилаючи корінні породи і тому їх називають покривними.

Леси мають палеве або бурувато-палеве забарвлення і пілувато-суглинковий механічний склад. Їм властива карбонатність, пористість, борошністість, добра водопроникність. Хімічний склад і фізичні властивості лесу дуже сприятливі для росту рослин. Лесовидні суглинки містять менше карбонатів, трапляються і безкарбонатні. Вони крупнозернисті, часто шаруваті, з меншою борошністістю і пористістю. Леси поширені в основному в Україні, в Середній Азії, в центрі Північної Америки. На цих породах сформувались чорноземні, сірі лісові, каштанові та сірі пустинно-степові ґрунти. Крім лесу та лесовидних суглинків на території Східноєвропейської рівнини поширені інші ґрунтоутворюючі породи.

Породами транзитно-аккумулятивної кори вивітрювання є пролювіальні і делювіальні наноси, які формуються в передгірських районах і в підніжжях гір. На

них формуються різноманітні ґрунти. В Передкарпатті та в Карпатах на таких відкладах формуються бурі лісові ґрунти.

Породи акумулятивної кори вивітрювання формуються на малодренованих і безстічних низовинах, депресіях, заплавних терасах, дельтових рівнинах тощо. Тут накопичуються продукти вивітрювання, які надходять з інших територій. Це механічні, хімічні і біохімічні накопичення продуктів вивітрювання, знесені з гір та з зони елювію. Ці продукти накопичуються у вигляді делювію, пролювію, алювію, озерних і прибережних відкладів. За хімічним складом вони різноманітні (безкарбонатні, загіпсовані, залізисті, засолені, сіалітні, монтморилонітові, содові, хлористо сульфатні тощо).

Льодовикові відклади (морена) – залягають невеликими островами на підвищених елементах рельєфу Українського Полісся. Льодовикові відклади утворені з неоднорідного уламкового матеріалу, переважно суглинкового складу з включенням гравійного піску, гальки, валунів.

Водно-льодовикові (флювіогляціальні) відклади займають в Україні 10,5% території, їх утворення пов'язане з діяльністю потужних льодовикових потоків. Флювіогляціальні відклади являють собою шаруватий сортований матеріал піщаного, супіщаного, подекуди суглинкового механічного складу світло-жовтого або світло-сірого забарвлення. Основною складовою частиною їх є кварц з домішками зерен польового шпату.

Алювіальні відклади поширені в заплавах річок (заплавний алювій). За віком розрізняють сучасні і стародавні алювіальні відклади. Для них характерна диференційованість за розміром часток і шаруватість. Механічний склад алювіальних відкладів залежить від їх положення відносно русла річки. Так, в прирусловій частині заплави формуються гравійно-галечникові і піщані відклади, в центральній частині – піщані, в притерасній – супіщаноглинисті. На алювіальних відкладах формуються високо родючі заплавні ґрунти. В Україні вони займають близько 9% території.

Глини різного походження на території України теж часто є ґрунтоутворюючими породами. Здебільшого вони поширені на схилах балок, терас, в долинах річок тощо. Найпоширенішими в Україні є:

1. Червоно-бурі глини. 2. Строкаті глини. 3. Балтські глини. 4. Тортонські глини. 5. Майкопські глини (морські). 6. Сарматські глини. 7. Карбонові і пермотріасові глини. 8. Каолінові глини..

Крім того, ґрунтоутворюючими породами в Україні є продукти вивітрювання твердих карбонатних порід (Південний Берег Криму), пухкі продукти вивітрювання магматичних порід (Приазовська і Придніпровська височини), продукти вивітрювання пісковиків (Донбас, Крим, Карпати), продукти вивітрювання глинистих сланців (Донбас, Крим, Карпати) та ін.

Після виконаної практичної роботи студент повинен

Знати: види ґрунтоутворних порід, розповсюджених на території України.

Вміти: характеризувати ґрунтоутворні породи, розповсюджені на території України.

Контрольні запитання.

1. Зробіть порівняльну характеристику основних ґрунтоутворюючих (материнських) порід.
2. Охарактеризуйте фактори та умови ґрунтоутворення.

Завдання до дому.

Скласти звіт по формі

1. На контурній карті України позначити основні четвертинні відклади, які виступають як ґрунтоутворюючі породи.

